

Jan Werts: ‘Alleen wie de migratie buiten de EU om regelt – Denemarken, Zweden – krijgt het tot dusver opgelost’

Posted on 17 april 2024 by Syp Wynia

Jan Werts is dé kenner van de Europese Raad, de machtige club van regeringsleiders van de Europese Unie. In deze editie van Wynia’s Week ***Negen Vragen aan Jan Werts****. Hoe kwam premier Mark Rutte in Brussel aan zijn bijnaam ‘Sheriff Rutte’? Was hij nou wel of niet invloedrijk?*

En of dat nieuwe Europese migratiepact waar in Den Haag veel van wordt verwacht de asielinstroom zal beperken? Werts: ‘Ik ken hier in Brussel eigenlijk niemand die gelooft in de uitvoering van dit pact.’

Dit voorjaar begint de EU

toetredingsonderhandelingen met Oekraïne en Moldavië. Is dat geen gevaarlijke vlucht naar voren, meer landen erbij en uitgerekend landen in oorlog of onder Russische intimidatie?

Om tot zaken te komen probeer je altijd in de gedachtewereld van jouw tegenpartij te komen. Doen we hier even. In 1989 valt de Berlijnse Muur. In 2004 haken wij acht Oost- en Midden-Europese landen aan, waarvan drie (Baltische staten) tot de Sovjet-Unie hoorden. In 2007 nog eens twee: Roemenië en Bulgarije. In 2013 arriveert Kroatië in Brussel. Moskou gaf op dit enorme verlies aan invloed geen kick. Tot zover was er kennelijk daar geen probleem.

In 2008 opent de NAVO in Boekarest de optie om Oekraïne en Georgië later toe te laten. President Bush junior wilde dat lidmaatschap daar zelfs meteen toestaan. De Europese leiders onder aanvoering van Merkel en Sarkozy stonden echter op de rem.

Mijn bevriende collega's Frans Boogaard (AD) en Hans de Bruijn (GPD) waren erbij en zaten bij de persconferentie helemaal vooraan. 'Na de persconferentie moesten wij de spuugdruppels van de daar eveneens genodigde volop fulminerende Poetin van onze wangen wrijven. Zó totaal woedend was hij', zegt Boogaard nu. 'Achteraf kun je je afvragen hoe het was gelopen als Bush zijn zin had gehad. Waren we er dan zonder oorlog af gekomen? Of hadden we al veel eerder een juist veel grotere oorlog gehad? In elk geval had het Westen al die jaren wel meer begrip mogen tonen voor de gepijnigde Russische gevoelens, en had het meer moeten doen om met Rusland *on speaking terms* te blijven'.

Zet die bijeenkomst dan misschien de toon voor de verwijdering van vandaag? Nadien worden Albanië, Bosnië-Herzegovina, Montenegro, Moldavië, Noord-Macedonië, Servië en het supergrote Oekraïne (voorheen behorend tot de Sovjet-Unie) allemaal serieuze kandidaten voor het volledige EU-lidmaatschap. Met Wit-Rusland wordt ook nog aangepapt, maar dat mislukt. De lange westkant van Rusland grenst nu aan EU-landen (of kandidaten). Vervolgens zoekt Brussel ijverig overeenkomsten van samenwerking met de landen zuidelijk onder Rusland. Zoals Armenië, Azerbeidzjan, Georgië, Kazachstan, Oezbekistan enz. Kijk op de landkaart en je schrikt (zeker als Rus): tweeëntwintig landen uit de invloedsfeer van Moskou

gehaald. Het lijkt op ‘n omsingeling, traditioneel hét angstbeeld van de heersers over Rusland.

Wél met één toevoeging: genoemde landen willen allemaal weg uit de Russische invloedssfeer. Mogen wij ze dan weigeren?

Henry Kissinger zei lang geleden al dat als je een club wilt verzwakken je die vooral eindeloos moet vergroten. Waarom lijkt niemand in Brussel dat te beseffen?

Midden jaren zeventig interviewde ik de Belgische eerste minister Leo Tindemans, destijds gezaghebbend in Europa. Ik herinner mij, dat hij (*off-the-record*) ongelukkig was met de uitbreiding van zes naar negen landen, wat later naar twaalf enz. Vandaag naar de EU van 36 landen waarop men nu aanstuurt. Wil je een hecht en sterk verenigd Europa bouwen dan kan dat alleen met de Oude Zes. Of hoogstens met negen, dus inclusief het VK, Denemarken en Ierland, was ’s mans overtuiging.

Waarom Tindemans dat nooit openlijk zei? ‘Elke Europese staat kan verzoeken tot dit Verdrag te mogen toetreden’ (artikel 98 EGKS-verdrag van 1951). Zo staat het tot op vandaag in alle Europese verdragen.

Er is een nieuwe golf richting Europese defensie gaande, onder invloed van de Russische agressie en onzekerheid over de VS. Maar hoe realistisch is het dat het wat wordt? ‘Europese’ troepen zijn nooit wat geworden. Er is geen buitenlandse politiek die nodig is voor een gezamenlijke defensie.

Je kunt pas over een Europees leger spreken nadat je een stevig collectief buitenlands beleid hebt. Hoe wil je anders over ‘oorlog en vrede’ besluiten? Voor defensie is een gemeenschappelijke strategie en een uniform commando vereist. Maar hoe dan? Duits legercommando namens Europa? Uitgesloten. Of gaan de

Fransen de Duitsers bevelen?

Van dat vereiste buitenlands beleid is na zeventig jaar proberen en lippendienst geen sprake. Israël, Rusland, Venezuela, de Palestijnse Staat, China, welk spanningsveld je ook noemt, de EU-27 denken er (vaak sterk) uiteenlopend over. *'Team Europe'* kakelt per kakofonie omdat de gekoesterde nationale belangen te veel verschillen. Geen hoofdstad piekert er over haar nationale autonomie wat te dimmen, laat staan in te leveren. De grote landen zéker niet, de kleintjes evenmin. 'De EU is helaas slechts een toeschouwer' (*Zaungast)* zo commentarieert de gezaghebbende *Neue Zürcher Zeitung*.

De EU-landen doen er beter aan niet massaal aan hun NAVO-verplichting te blijven verzaken om minimaal twee procent van hun welvaart (bbp) in defensie te steken. En hun defensie-industrie onder de regels van de Europese interne markt te brengen, met als gevolg forse kostenbesparingen. Dat zou Europa echt versterken. Beter dan het hedendaagse bla bla over een oorlogseconomie of een onbereikbaar gezamenlijk buitenlands optreden.

Een andere poging tot Europese oplossing: het pact voor het indammen van illegale immigratie. Wat zeg jij?

Wordt het zojuist in Brussel afgesloten migratiepact werkelijk uitgevoerd? Dat zal immigratie dan zeker indammen. Er ligt nu een gedetailleerd akkoord en dat is gezien de spanningen rond dat dringende probleem, best knap werk. Maar Polen en Hongarije liggen nu al(weer) volop dwars. Ik ken hier eigenlijk niemand die gelooft in de uitvoering van dit pact. In september 2015 is een vergelijkbaar politiek bindend akkoord gesloten. Dat is later bevestigd door het Hof in Luxemburg, maar vervolgens door de hoofdsteden nooit gerealiseerd. Dus ondanks de intussen voortgaande migrantenstroom richting EU: twee tot drie miljoen nieuwkomers per jaar, het getal schommelt nogal.

Speciale akkoorden voor beperking van de toestroom zoals met Turkije, Tunesië, Mauritanië en Egypte lijken mij effectiever en bovendien humaner gezien het kerkhof dat de Middellandse Zee is. Tot nu toe krijgen alleen de landen die migratie buiten de EU om zelf regelen (zoals Denemarken, intussen Zweden) het opgelost.

Mark Rutte was bijna 14 jaar het gezicht van Nederland in de EU. Hoe zou je zijn 'Europese record' samenvatten? Heeft hij iets voor Nederland bereikt in Europa?

Geen Nederlandse regeringschef kreeg via de Europese Raad voor elkaar wat Rutte is gelukt. Ik heb ze alle zeven vanaf Joop den Uyl in 1975 hier bezig gezien. Houdt voor ogen dat Duitsland en Frankrijk daar samen de toon zetten. In crisessituaties speelde Rutte daar dan, ook volgens buitenlandse media, zijn rol.

Ik noem de tsunami aan vluchtelingen van 2015-2016 met als gevolg de geslaagde EU-Turkije Deal. Of neem juli 2015: Griekenland failliet. Kanselier Merkel, president Macron, Raadsvoorzitter Tusk en premier Tsipras sluiten in urenlang nachtelijk beraad het conceptakkoord. Opnieuw is Rutte dan de enige van de reeks andere leiders die daar weer aanwezig is.

In 2020 leidt Rutte de groep van zuinige landen (met Denemarken, Finland, Oostenrijk en Zweden). Zij ageren tegen 500 miljard aan giften aan vooral zuidelijke landen tot herstel van de coronacrisis. Zij slagen er dwars tegen Duitsland en Frankrijk in, dit bedrag te verlagen naar 390 miljard.

Hoe kijken ze in Brussel en in andere hoofdsteden tegen 'Wilders 1' aan? Of wordt ervan uitgegaan dat de soep niet zo heet gegeten wordt? Is het populisme het nieuwe normaal?

De recente draai van 'radicaal rechts' om niet meer uit de EU te stappen (lukt toch niet) maar die te ondergraven, komt hard aan. 'Het Europese project staat voortaan van binnenuit op het spel', zegt de vooraanstaande Franse socialist en voormalig Eurocommissaris, Pierre Moscovici, in een interview met de Brusselse *Le Soir*, van 20 maart.

Zelf denk ook ik overigens dat de soep niet zo heet gegeten wordt. Rechts wil zich vooral bewijzen als alternatief voor links, dat wordt de inzet. Zo gezien is de komende politieke wending in Nederland, of ze nu lukt of niet, als politiek conflict

goed voor de democratie.

Gaat Nederland straks een andere positie innemen in het Europese krachtenveld?

Zeker weten. Laat onze nieuwe premier voorlopig hier vooral achter de Duitse kanselier aanhobbelen. Dan maak je als Nederlander geen brokken.

Je telt als leider van een kleiner land pas mee als de buitenlandse pers zich na de Europese top om je verdringt. Rutte arriveert hier in 2010. Maar pas vanaf ongeveer het Nederlandse Raadsvoorzitterschap van 2016 komt hij uit de verf. De nieuwkomer moet zich in dit grote gezelschap eerst maar 'ns bewijzen en het spel leren doorzien.

Nederlandse politici als Rutte, Timmermans en Hoekstra hebben er een handje van om zuidelijke en Oost-Europese landen te kritiseren. Kan Nederland niet beter voor zichzelf opkomen dan anderen de maat te nemen?

Het is in de Europese Raad totaal ongebruikelijk dat nationale leiders daar elkaar openlijk bekritiseren. Rutte doet dat wel. Eerst tegen Griekenland en Italië. Later volgen Polen en Hongarije. Zo kreeg hij de bijnaam 'sheriff Rutte'.

In 2021 protesteert een ruime meerderheid van de leiders per brief tegen Hongaarse wetgeving over seksuele opvoeding en bescherming van het gezin die tegelijk negatief focust op de LGBTQ+-gemeenschap. In de eerstvolgende Europese Raad gaan diverse leiders daarop door.

Maar alleen Rutte vraagt de Hongaarse premier Viktor Orbán waarom hij niet uit de Europese Unie stapt. 'Daar hebben we verdragsartikel 50 voor. Hongarije moet op dit punt op de knieën', zegt hij staande voor de Nederlandse ambassade, waar de LGBTQ+-regenboogvlag demonstratief aan de gevel wappert. 'Ofwel ben je lid van de EU en deel je de waardengemeenschap, ofwel ga je eruit'.

Mooi gezegd, maar heeft het enig effect gehad?

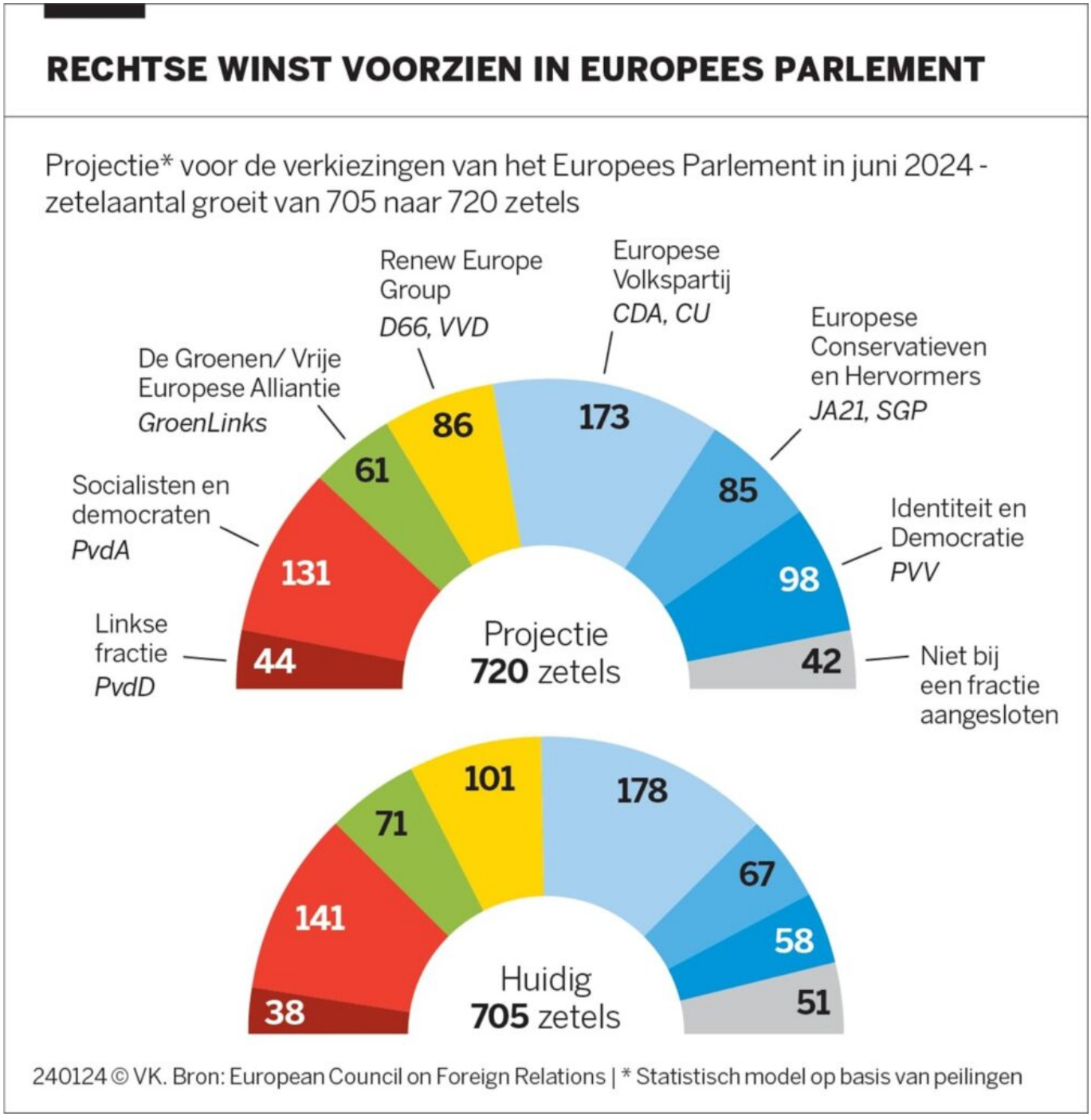
Het Europees parlement krijgt mogelijk een veel eurosceptischer samenstelling. Dat is een fundamentele zwaai. Tot dusver was dat juist de EU-fanclub. Wat zijn de gevolgen?

Voor het eerst gaan twee nu nog kleine politieke fracties meetellen, afhankelijk van de verkiezingsuitslag. De 'eurorealistische' Europese Conservatieven en Hervormers (ECR) zijn sterk pro-Navo en het behoud van de nationale zelfstandigheid. Zij telt 67 op nu 705 parlementsleden. Minder migranten en minder Brusselse regelneverij zijn prioriteiten. Bijvoorbeeld de SGP, JA21, regeringspartij Broeders van Italië (met premier Meloni, *power woman* in de Europese Raad) en het Poolse Recht en Rechtvaardigheid zitten hier bijeen. Volgens de prognoses klimmen zij naar 85 zetels.

Dan het radicaal eurokritische Identiteit en Democratie (ID) met onder andere de PVV, FVD, het Franse Nationaal Front, Vlaams Belang, de Italiaanse Lega, Alternative für Deutschland. Telt nu 62 leden en zou naar 98 gaan. Kloppen de prognoses (wat nog wel onzeker is) dan worden de radicalen in negen EU-landen, waaronder Nederland, de grootste. Tel je de genoemde twee op (hoewel ze wel verschillen) dan draait die combine uit op ongeveer 180 leden. Dat is meer dan de 173 waarop de EVP/CDA/BBB/NSC – in Straatsburg altijd de grootste – zou eindigen.

Dat telt. Zo'n parlement staat ongekend kritisch tegenover een Europees klimaat- en milieubeleid en migranten uit Moslimlanden. Tegelijk zullen de middenpartijen wat richting rechts opschuiven willen ze niet weggevaagd worden zoals met het CDA gebeurde.

Komende jaren mikt de Europese Raad op migratie, defensie, veiligheid en een internationaal sterker bedrijfsleven. Er is dan voortaan duidelijk minder focus op klimaatverandering of milieubeheer, citeert nieuwsagentschap *Politico* van 11 april uit een uitgelekte beleidsnota*. Bullets not bees* zo vatten zij het samen. Direct na het vertrek van Timmermans uit Brussel is voorzitter Von der Leyen dan ook al gaan bijsturen. Zij wil aanblijven tot 2029.

Jan Werts *is sinds 1975 EU-correspondent in Brussel. Hij promoveerde daar in 1991 op de besluitvorming in de EU. Hij is auteur en coauteur van tien boeken over Europa.*

Wynia's Week *wordt gedragen door de donateurs. Doe u mee? Doneren kan* ***HIER****.*

Hartelijk dank!